

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 6 oktober 1939 kl. 6 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 8 kap. strafflagen, m. m.

Genom en den 3 september 1939 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 3, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga här nedan intagna vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i 8 kap. strafflagen;
- 2) lag om ändrad lydelse av 127 § strafflagen för krigsmakten; samt
- 3) lag om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen.

Beträffande de skäl, som legat till grund för de framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

De genom propositionen framlagda förslagen avse *dels* ändring av straffbestämmelserna rörande spioneri och *dels* införande av särskilda tvångsmedel vid undersökningar angående spioneribrott m. m.

Huvudstadgandena rörande spioneribrotten äro upptagna i 8 kap. strafflagen, vilket behandlar förräderi och andra för rikets säkerhet menliga brott. Tidigare bestraffades spioneri allenast i den mån det kunde hänföras till militärt (9 §) eller diplomatiskt (17 §) landsförräderi. Då dessa bestämmelser funnos erbjuda ett synnerligen ofullständigt skydd mot spioneri, infördes genom lag den 9 maj 1913 i förevarande kapitel vissa ytterligare mot spioneri riktade straffbestämmelser. Sålunda stadgas numera straff för uppenbarande (18 §) eller utforskande (20 §) av militära hemligheter eller försök till dylika brott (19 och 21 §§). I en särskild lag samma dag innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar stadgas vidare straff för åtgärder, vilka innebära fara för sådana hemligheters uppenbarande. Såsom åtgärder av sådant slag hava i lagen angivits, bland andra, att någon genom att lämna oriktiga uppgifter om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen bereder sig tillträde till vissa försvarsanläggningar m. m. eller att någon utan tillstånd avbildar eller beskriver viss försvarsanläggning eller företager viss sjömätning eller lodning. 1913 års lagstiftning, till vilken bestämmelserna i 127 § strafflagen för krigsmakten och § 3 10 mom. tryckfrihetsförordningen ansluta sig, avser att skydda rent militära hemligheter.

Då även vissa uppgifter av icke hemlig natur, om de systematiskt insam-

las åt främmande makt, kunna vara till skada för rikets försvar, tillades i 8 kap. strafflagen genom lag den 26 juni 1936 en bestämmelse (21 a §) om straff för svensk man, som i syfte att gå främmande makt tillhanda insamlar eller låter insamla uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana insamlade uppgifter.

Vad angår förfarandet vid brottsundersökningar må nämnas, att enligt 1 § lagen den 12 maj 1933 (nr 182) om vissa tvångsmedel i brottmål beslag kan läggas å föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat. I 2 § stadgas, att om det finnes skäl att antaga, att brev, telegram eller annan försändelse, som finnes i post- eller telegrafverkets vård, härleder sig från den, som misstänkes för brott, varå efter lag kan följa straffarbete, eller är avsedd för honom, får försändelsen beslagtagas, därest den är av beskaffenhet att enligt 1 § vara underkastad beslag.

Befogenhet att besluta om användning av ifrågavarande tvångsmedel tillkommer länsstyrelse, landsfogde, landsfiskal och stadsfiskal ävensom polismästare och polisintendent, som är chef för kriminalavdelning i stad. Samma rätt har därjämte domstol i mål som där handlägges.

I en inom justitiedepartementet av byråchefen för lagärenden Ernst Leche upprättad promemoria har upptagits frågan om ändrad lagstiftning rörande spioneri samt om utvidgning av tvångsmedelslagen.

Beträffande *spioneribrotten* uttalades i promemorian, att nu rådande förhållanden syntes böra föranleda vissa ändringar i straffbestämmelserna i ämnet. Med utgångspunkt från den år 1936 genomförda lagstiftningen å förevarande område framhölls, att enligt den nuvarande lydelsen av 8 kap. 21 a § strafflagen lagrummet endast vore tillämpligt å svenska undersåtar. Beträffande utläningar torde det vid lagrummets tillkomst hava ansetts tillräckligt med möjligheten till utvisning enligt nuvarande 37 § utlänningslagen. Emellertid syntes starka skäl numera kunna anföras för att utvidga lagrummet att avse även utläanning.

I promemorian anfördes vidare, att i ifrågavarande lagrum för närvarande endast vore fråga om uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kunde skada rikets försvar. Detta måste anses innebära att uppgifterna skulle röra förhållanden, som ägde ett mera direkt samband med försvarsväsendet. Med hänsyn till den totala karaktär, som utmärkte den nutida krigsföringen och som gjorde att denna på ett helt annat sätt än tidigare ingriper i civilbefolkningens liv, syntes det emellertid befogat att även insamlandet av uppgifter rörande vissa förhållanden inom näringslivet straffbelades. Såsom exempel i sistnämnda hänseende angåvos i promemorian uppgifter angående lager av förnödenheter av olika slag, angående industrianläggningars tillverkningsförmåga och tillverkningsresultat samt tillgång och behov av råvaror ävensom angående skördeuppgifter av betydelse för bedömandet av näringsför-

hållandena inom landet. Under vissa utomordentliga förhållanden kunde det även vara angeläget att förhindra att uppgifter insamlades och överbragtes till obehörig rörande handelsfartyg och deras laster, avlastare och lastemottagare, avgångs- och destinationsorter, avgångs- och ankomsttider. Med hänsyn härtill föreslogs i promemorian, att den verksamhet, som i förevarande lagrum straffbelades, borde utvidgas att omfatta — förutom verksamhet som kunde skada rikets försvar — jämväl verksamhet som kunde skada rikets folkförsörjning.

Det framhölls därjämte i promemorian, att erfarenheten visat, att ett land kunde vara operationsområde för utländska spioneri- eller underrättelseorganisationer, vilkas verksamhet icke avsåge det land där organisationen arbetade utan ett annat land. Svensk lag innehölle för närvarande icke något mot dylik verksamhet riktat straffbud. Ur allmän ordningssynpunkt ävensom med hänsyn till förhållandet till främmande makter, med vilka Sverige upprätthölle vänskapliga förbindelser, torde en dylik verksamhet inom svenskt område anses icke önskvärd. Det syntes på grund härav vara förtjänt att övervägas att jämväl straffbelägga sådan verksamhet.

I promemorian uttalades vidare att, jämte det 21 a § underginge här ifrågasatta utvidgningar, torde med avseende å dess tillämpning böra uppställas den begränsningen att det skulle fordras — icke endast att den verksamhet varom här vore fråga skulle vara till skada för i lagrummet angivna intressen — utan även att den, som bedrivit verksamheten, bort inse att fara förelåg för att skada skulle kunna uppkomma.

Beträffande de i 21 a § stadgade straffsätserna ifrågasattes i promemorian vissa ändringar. Det föreslogs sålunda införandet av en enhetlig straffsats för normalfallet omfattande högst straffarbete i två år, samt att, där fråga vore om brott, begånget under synnerligen försvårade omständigheter, en utvidgning av straffsatsen att omfatta straffarbete i högst fyra år.

Slutligen anfördes i promemorian rörande ändringen i 8 kap. strafflagen:

Det kan även ifrågasättas, huruvida en verksamhet av förut omförmälda slag bör kunna hindras och bestraffas, även om några uppgifter ännu icke hunnit insamlas. Har en utländsk hemlig underrättelseorganisation kommit till stånd men icke bevisligen insamlat några uppgifter eller en utländsk agent, för att upprätta en sådan organisation, vidtalat här i riket bosatta personer men dessa ställt sig avvisande och planen blivit röjd, torde det knappast kunna anses för tidigt att inskrida med straff. Det synes därför befogat att stadga straff för den som åtager sig uppdrag att gå främmande makt tillhanda genom sådan spioneriverksamhet, som avses i 18 eller 20 § eller i 21 a § i detta lagrums här föreslagna lydelse, eller som söker förmå annan att åtaga sig dylikt uppdrag. Ifrågavarande straffbud torde lämpligen böra upptagas i en ny paragraf i 8 kap.

Undergår 8 kap. strafflagen här föreslagna ändringar, torde jämväl 127 § strafflagen för krigsmakten böra undergå vissa jämkningar för vinnande av överensstämmelse mellan dessa båda lagrum.

Vidkommande frågan om *utvidgning av tvångsmedelslagen* erinrades inledningsvis i promemorian om att i processlagberedningens den 29 november

1938 avgivna betänkande med förslag till ny rättegångsbalk i samband med regleringen av förfarandet vid brottsundersökning föreslagits, bland annat, att åklagar- och polismyndigheterna skulle i viss omfattning äga dels hindra vidarebefordran av post- och telegrafafförsändelser till eller från misstänkt person och dels avhöra misstänkt persons telefonsamtal. Bestämmelser av sådant innehåll återfunnes i främmande moderna rättegångssystem och vore medel, som samhället funnit nödigt införa för att effektivt kunna bekämpa brottsligheten.

I fortsättningen framhölls i promemorian, att i gällande svensk rätt åklagar- och polismyndigheternas möjligheter att, såvitt anginge förenämnda trafikmedel, göra ingripanden i syfte att åstadkomma utredning eller förebygga brott vore ganska begränsade. Erfarenheten hade emellertid ådagalagt att — framför allt då det gällde spioneribrotten — lagbestämmelser i den riktning processlagberedningen föreslagit vore ur samhällets synpunkt erforderliga. På grund härav torde det böra övervägas att redan under nuvarande rättegångsordning komplettera bestämmelserna å förevarande område i angivna hänseenden.

Beträffande 2 § tvångsmedelslagen — vilket lagrum reglerar rätten att taga i beslag brev, telegram eller annan försändelse, som finnes i post- eller telegrafverkets vård — uttalades i promemorian, att detta lagrum tolkades så att fråga skulle vara om en individualiserad försändelse. Lagrummets tillämpning försvårades därav att någon skyldighet icke föreläge för vederbörande post- eller telegraftjänsteman att underrätta åklagar- eller polismyndigheten, när en försändelse till eller från den misstänkte inkomme till post- eller telegrafstationen. Detta kunde hava till följd att försändelsen utlämnades innan prövning av frågan om beslag kunde ske. Ett eventuellt bevismateriel ginge sålunda åklagaren eller polisen ur händerna.

För att befogenheten att beslagtagna post- och telegrafafförsändelser skulle bli mera effektiv borde följaktligen möjlighet skapas att under viss kortare tid å post- eller telegrafanstalt kunna kvarhålla försändelser, som inkomme dit, så att åklagar- eller polismyndigheten sattes i tillfälle att pröva, om beslag borde ske. Ett stadgande av sådant innehåll syntes böra upptagas i tvångsmedelslagen. Att i lagrummet särskilt angiva, att fråga ej behövde vara om individualiserad försändelse, ansågs i promemorian icke erforderligt. Ett förordnande om kvarhållande skulle sålunda kunna avse försändelser överhuvud taget till eller från den misstänkte.

I detta sammanhang föreslogs även upptagande i tvångsmedelslagen av bestämmelser om befogenhet för åklagar- och polismyndigheterna att under vissa betingelser få avhöra misstänkt persons telefonsamtal.

I fråga om utformningen av här ifrågasatta stadganden anfördes därefter i promemorian:

Givetvis bör hänsyn tagas till att allmänheten har berättigade anspråk på att de ingripanden varom fråga är icke komma till användning i andra fall än då ingripandet är ur samhällets synpunkt starkt motiverat. Vidare böra ingripandena icke givas större omfattning än som i det särskilda fallet är

oundgängligen påkallad. Då de befogenheter, som i berörda hänseenden skulle tillkomma åklagar- och polismyndigheterna, sålunda böra handhavas med största varsamhet, torde beslutanderätten med avseende å ifrågavarande ingripanden allenast böra tillkomma — förutom länsstyrelse och polismästare — vederbörande lokala överåklagare, d. v. s. i Stockholm förste stadsfiskalen och å annan ort landsfogden.

Vidare torde förordnande om kvarhållande av post- och telegraf försändelse böra gälla viss tid, högst en månad, från den dag då förordnandet delgavs föreståndaren å vederbörande post- eller telegrafanstalt. Har en försändelse på grund av dylikt förordnande kvarhållits, bör föreståndaren vara skyldig att utan dröjsmål göra anmälan hos den som begärt förordnandet eller av denne angiven åklagar- eller polismyndighet, varefter frågan om beslag av försändelsen omedelbart bör prövas.

Beträffande avhörandet av telefonsamtal synes tillstånd till dylikt avhörande endast få meddelas, då avhörandet finnes vara av synnerlig vikt för utredning rörande brott som kan förskylla straffarbete. Tillståndet torde böra gälla för tid icke överstigande en vecka från den dag då det delgavs telefonanstaltens föreståndare. Processlagberedningen har i sitt betänkande anfört, att det av praktiska skäl ej kan ifrågasättas att åklagaren eller den som leder en undersökning alltid själv skall avhöra samtalen utan att i regel avhörandet måste ske genom polisman eller befattningshavare vid telefonstalten. Sker uppteckning av telefonsamtalet bör uppteckningen, i enlighet med vad processlagberedningen föreslagit, endast få granskas av den åklagare eller undersökningsledare som handhar ärendet eller i förekommande fall av den domstol där saken är föremål för handläggning.

I anslutning till vad sålunda anförts hade utarbetats vid promemorian följande förslag till lagar om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen och av 127 § strafflagen för krigsmakten samt angående ändring i tvångsmedelslagen.

Över promemorian och lagförslagen hava, efter remiss, utlåtanden avgivits av överståthållarämbetet — efter hörande av t. f. kriminalpolisintendenten i Stockholm — vidare av länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län, chefen för försvarsstaben, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, kommerskollegium och processlagberedningen.

En redogörelse för innehållet i de avgivna utlåtandena har givits å sid. 12—17 i propositionen, och får utskottet hänvisa till denna redogörelse. Här må allenast nämnas, att de föreslagna ändringarna i 8 kap. strafflagen och 127 § strafflagen för krigsmakten tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga utlåtanden, däri denna fråga berörts, samt att de frågor rörande ändringarna i tvångsmedelslagen, som behandlats i yttrandena, i första hand varit dels spörsmålet vid vilka brottsundersökningar de föreslagna tvångsmedlen skulle få användas och dels frågan i vilka former detta skulle ske.

Inom justitiedepartementet hava därefter upprättats förslag till lag om ändring i 8 kap. strafflagen, lag om ändrad lydelse av 127 § strafflagen för krigsmakten samt lag om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott, som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen.

Vid remiss till lagrådet den 21 april 1939 av de upprättade lagförslagen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Westman*, följande:

»Gällande lagstiftning mot spioneri torde icke till alla delar erbjuda det skydd för viktiga samhällsintressen som av förhållandena påkallas. Ej heller hava åklagar- och polismyndigheterna till sitt förfogande vissa i andra länder medgivna tvångsmedel, vilka äro nödvändiga för att dessa myndigheter skola kunna på ett effektivt sätt uppsåra och förhindra allmänfarliga brott. På grund härav torde frågan om en reglering av dessa förhållanden nu böra göras till föremål för överväganden.

I den i det föregående omnämnda promemorian hava föreslagits åtgärder, innebärande dels skärpning i vissa hänseenden av straffbestämmelserna mot spioneri och dels införandet av stadganden om rätt att i utredningssyfte kvarhålla misstänkt persons post eller telegram eller att avhöra hans telefonsamtal. Mot att en reglering av dessa frågor sker hava i ärendet hörda myndigheter i princip icke haft något att erinra. I några yttranden hava dock invändningar framställts mot den föreslagna utformningen av bestämmelserna rörande det utvidgade tvångsmedelsförfarandet.

Med beaktande av vissa i yttrandena framförda invändningar, synas de bestämmelser, som upptagits i de remitterade lagförslagen, kunna läggas till grund för en lagstiftning i förvarande ämnen.

Vad angår förslaget till ändringar i 8 kap. strafflagen skulle därigenom straffbudet i 21 a § avse jämväl utlänning samt utvidgas att omfatta insamlandet för främmande makts räkning av uppgifter angående förhållanden, vilkas meddelande till sådan makt kan skada jämväl rikets folkförsörjning. Angående den närmare innebörden av sistnämnda stadgande torde få hänvisas till vad därom anförts i den remitterade promemorian.

Härjämte bör, såsom i promemorian förordats, en på svenskt område till förmån för annat land bedriven spioneriverksamhet mot ett tredje land straffbeläggas, i den mån därigenom Sveriges vänskapliga förbindelser med sistnämnda land kunna skadas.

Givetvis bör, på sätt kommerskollegium i sitt yttrande framhållit, lagrummet tillämpas så, att det icke lägger hinder i vägen för lojalt utbyte av informationer rörande näringslivet. I enlighet med vad i promemorian föreslagits torde ock, samtidigt som 21 a § undergår nyssnämnda utvidgningar, med avseende å dess tillämpning böra uppställas den begränsningen att det för straffbarhet även skall fordras att den, som bedrivit verksamheten, bort inse att fara förelåg för att skada skulle kunna uppkomma.

Vidare torde i överensstämmelse med förslaget straffsatserna i 21 a § böra ändras så, att en straffsats omfattande högst straffarbete i två år infördes för normalfallet och, där fråga är om brott begånget under synnerligen försvårande omständigheter, straffsatsen utvidgas att omfatta straffarbete i högst fyra år. Slutligen synes, på skäl som i promemorian anförts, i ett särskilt lagrum i 8 kap. böra stadgas straff för förberedelse till sådan spioneriverksamhet som avses i 18 eller 20 § eller i 21 a § i detta lagrums här föreslagna lydelse. Straffet för detta brott torde böra bestämmas till högst straffarbete i två år.

Göras i 8 kap. strafflagen här föreslagna ändringar, synes 127 § strafflagen för krigsmakten böra undergå därav betingad jämkning.

Förslaget om införande av rätt att kvarhålla misstänkt persons post- eller telegrafförsändelser eller att avlyssna hans telefonsamtal åsyftar att giva de för rättsordningens upprätthållande verksamma organen medel att komma till rätta med brott, vid vilkas begående eller förberedande begagnandet av ifrågavarande trafikmedel ingår såsom ett led. Uppenbarligen bör vid en reglering av de föreslagna tvångsmedlen lagstiftningen respektera den laglydige medborgarens anspråk på att meddelanden, som för hans räkning befordras med anlåtande av post- och telegrafverken, icke komma till obehörigs kännedom. Å andra sidan få strävandena att skydda post-, telegraf- och telefonhemligheten icke verka därhän, att begåendet av lagstridiga handlingar underlättas eller deras upptäckande omöjliggöres tack vare detta skydd. Finner samhället att ifrågavarande skydd utnyttjas till skada för samhället, böra de personer som göra sig skyldiga till vissa brottsliga handlingar betagas rätten till sådant skydd för sina illegala intressen. Införandet av bestämmelser i sådan riktning torde icke kunna minska det förtroende för trafikverken, som dessa sedan gammalt åtnjuta hos den laglydiga allmänheten.

I processlagberedningens förslag till ny rättegångsbalk hava också upptagits regler om rätt att kvarhålla misstänkt persons post- och telegrafförsändelser och att avlyssna hans telefonsamtal. Dessa tvångsmedels användning hava emellertid reglerats under andra organisatoriska förutsättningar än som gälla för den nuvarande straffprocessen.

Med en reglering i lag av ifrågavarande tvångsmedel torde emellertid ej böra anstå till dess frågan om processlagberedningens förslag till ny rättegångsbalk blir föremål för slutlig prövning. I ärendet hörda myndigheter hava varit ense därom att det vid utredningen rörande vissa svåra brott borde skapas möjlighet att på ett verkningsfullare sätt än vad för närvarande är möjligt utnyttja beslagsrätten i fråga om misstänkt persons brev och telegram samt att få del av misstänkt persons telefonsamtal. Till denna uppfattning kan jag ansluta mig.

Den ifrågasatta regleringen torde emellertid — bland annat med hänsyn till den förestående revisionen av straffprocessen — böra erhålla formen av en provisorisk lagstiftning i ämnet. Vid utformandet av denna bör noga tillses att möjligheter till missbruk av de ifrågasatta tvångsmedlen uteslutas.

Enligt min mening torde en reglering i lag av användningen av de tvångsmedel, varom här är fråga, tills vidare böra begränsas till utredningar rörande brott, som avses i 8 och 19 kap. strafflagen och varå kan följa straffarbete. I samband med förberedelserna till den stora rättegångsreformen kan det måhända bliva tillfälle att, därest det skulle visa sig föreligga behov av att utsträcka tvångsmedlens användning till undersökningar rörande andra grövre brott, låta frågan om lagstiftningens tillämpningsområde bliva föremål för förnyat övervägande.

Beträffande innehållet i övrigt av ifrågavarande lagbestämmelser må följande framhållas.

Är anledning antaga, att till post- eller telegrafanstalt skall inkomma försändelse, som enligt 2 § tvångsmedelslagen kan vara föremål för beslag, bör förordnande få meddelas, att försändelse, som inkommer, skall kvarhållas till dess frågan om beslag blivit avgjord. Ett dylikt förordnande bör vara tidsbegränsat och få gälla högst en månad från den dag då förordnandet delgavs post- eller telegrafanstaltens föreståndare. När en försändelse på grund av förordnandet kvarhållits, bör förståndaren utan dröjsmål göra anmälan hos den myndighet som meddelat förordnandet eller av denna myndighet utsedd befattningshavare vid åklagar- eller polisväsendet. Omedelbart efter det dylik anmälan inkommit bör prövning verkställas av frågan om beslag skall ske å försändelse som kvarhållits.

Generalpoststyrelsen har i sitt yttrande uttalat att, därest en försändelse utlämnats till polismyndighet, syntes försändelsen icke böra få återlämnas till postanstalten för vidarebefordran, utan borde det ankomma på polismyndigheten att i förekommande fall i ny försändelse med uppgift om anledningen eller på annat sätt tillställa adressaten försändelsen. Regleringen av denna detalj torde få anses tillhöra de tillämpningsföreskrifter, som påkallas av ifrågavarande lagstiftning och som tydligen böra givas sådant innehåll, att det med lagstiftningens avsedda syftet icke förfelas.

I fråga om rätten att avhöra telefonsamtal torde lämpligen följande regler böra upptagas i lag. Finnes det vara av synnerlig vikt för utredningen, att åklagaren eller den befattningshavare vid polisväsendet, som leder undersökningen rörande sådana brott enligt 8 eller 19 kapitlet strafflagen varom här är fråga, erhåller del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom, må förordnande meddelas om att samtalen skola få avhöras. Utöver denna bestämmelse, som upptogs i det remitterade utkastet, torde emellertid böra uttryckligen stadgas att förordnande skall kunna avse rätt för utredningsmyndigheten att erhålla uppgift från vederbörande telefonanstalt å de telefonapparater, med vilka förbindelse begärts eller erhållits till eller från telefonapparat, vilken innehaves av den misstänkte eller kan antagas komma att begagnas av denne. I nu angivna båda fall böra förordnandena äga begränsad giltighetstid, förslagsvis högst en vecka från den dag då förordnandet delgavs telefonanstaltens föreståndare. Såsom i promemorian föreslagits bör i de fall, då uppteckning av telefonsamtal sker, denna få läsas endast av vederbörande åklagare, undersökningsledare eller domstol. Men därjämte böra dessa myndigheter äga rätt att för tolkning av chiffermeddelanden eller för annat utredningsändamål låta sakkunnig eller annan person, som höres i ärendet, taga del av uppteckningen. Att på sätt processlagberedningen i sitt yttrande förordat, införa en bestämmelse av innehåll att, i den mån uppteckningen innehåller något som ej är av betydelse för utredningen, uppteckningen omedelbart skall förstöras efter genomläsningen synes i detta fall icke böra ske. Ett dylikt stadgande skulle nämligen i prak-

tiken kunna medföra att utredningsmaterial förstöres, som är av betydelse. Anmärkas må sålunda, att bakom ett till synes oskyldigt uttalande kan dölja sig ett betydelsefullt chiffermeddelande, vilket kan upptäckas endast genom sammanställning med andra uttalanden.

Vad därefter angår frågan vilka myndigheter, som skola äga besluta om användningen av ifrågavarande tvångsmedel, föreligger enighet därom att kretsen av dylika myndigheter bör göras trängre än kretsen av de myndigheter som äga handhava övriga straffprocessuella tvångsmedel. Förordnande som här avses bör sålunda endast få meddelas av Konungens befallningshavande, landsfogde och polismästare samt — av organisatoriska skäl — i Stockholm jämväl av förste stadfiskalen och, såsom överståthållarämbetet i sitt yttrande begärt, den polisintendent som är chef för kriminalavdelningen. Rätten att meddela förordnande om kvarhållande av post- eller telegraufförsändelser bör också tillkomma domstol. I fråga om det andra här behandlade tvångsmedlet torde en dylik rätt sakna praktisk betydelse för domstols vidkommande.

I ändamål att förebygga missbruk av de föreslagna tvångsmedlen torde böra upptagas det av processlagberedningen framförda förslaget om skyldighet för myndighet, som beslutar om användning av sådant tvångsmedel, att därom omedelbart göra anmälan till justitiekanslern. Finner denne att den åtgärd beslutet avser icke bör äga rum, skall han äga upphäva beslutet. Från dylik anmälningsskyldighet bör naturligen domstol vara befriad.

Bestämmelserna om de nya tvångsmedlen torde med hänsyn till dess provisoriska natur icke böra upptagas i 1933 års tvångsmedelslag utan i en särskild lag. Denna synes böra äga giltighet allenast till den 31 mars 1940.

De föreslagna lagbestämmelserna föreslås skola träda i kraft dagen efter den då respektive lagar utkommit i Svensk författningssamling.»

Lagrådet yttrade i utlåtande den 17 maj 1939 följande:

»Med hänsyn till det behov att skydda rikets intressen, som föranlett de remitterade förslagen, torde 21 a § i 8 kap. strafflagen hava blivit något för snävt avfattad. Lämpligen synes straffbudet böra gälla den, som i syfte att gå främmande makt till handa anskaffar eller låter anskaffa uppgifter, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt eller eljest kan lända riket till men, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter. Iakttages vad sålunda förordats, bör en motsvarande ändring företagas i förslaget till lag om ändrad lydelse av 127 § strafflagen för krigsmakten, varjämte viss jämkning erfordras i den föreslagna 21 b § i 8 kap. strafflagen.»

Vid anmälan i statsrådet den 29 augusti 1939 av lagrådets utlåtande anförde *departementschefen* bland annat:

»Den av lagrådet gjorda erinran torde närmast avse, att med det i förslaget, liksom i gällande lag, använda uttrycket 'insamla' lagrummets tillämpningsområde ej skulle få den omfattning som är önskvärd. Med beaktande

av denna erinran torde nämnda uttryck böra ersättas med det av lagrådet föreslagna uttrycket 'anskaffa'. I övrigt synes däremot den i det remitterade förslaget valda formuleringen i huvudsak böra bibehållas, enär denna enligt mitt förmenande ger stadgandet ett mera bestämt innehåll och klarare än den av lagrådet förordade lydelsen anger dess innebörd.

De båda förstnämnda lagförslagen, avseende 8 kap. strafflagen samt 127 § strafflagen för krigsmakten, ha ändrats i enlighet med det nu sagda. I samband därmed ha även vidtagits vissa redaktionella jämkningar i förslaget till lag om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen.

I 4 § av sistnämnda lagförslag angivas de myndigheter vilka skola äga att förordna om användandet av de i förslaget avsedda tvångsmedlen. Beslutanderätten tillkommer enligt den föreslagna lagtexten huvudsakligen de högre polis- och åklagarmyndigheterna. Med hänsyn till utomordentliga förhållanden, då särskilda organ, jämställda med dessa myndigheter, kunna bli erforderliga för att jämte dem handhava de befogenheter som den här föreslagna lagstiftningen innehåller, synes lagstiftningen böra medgiva möjlighet för Kungl Maj:t att uppdraga beslutanderätten även åt dylika organ. Åt dessa bör även kunna uppdragas att vid utredning som avses i förevarande lag utöva de befogenheter i fråga om beslag och skingringsförbud samt hus- och kroppsrensningen, som enligt lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål tillkomma de i 3 § sistnämnda lag omförmälda polis- och åklagarmyndigheterna.

I 4 § har därför införts ett andra stycke av nämnda innebörd. Denna ändring har föranlett ett par mindre jämkningar jämväl i 2 och 3 §§. — —

Slutbestämmelserna i förslaget ha ändrats såtillvida, att lagens giltighetstid föreslagits utsträckt till den 31 mars 1941.»

Sedan lagrådets utlåtande inhämtats över de sålunda vidtagna ändringarna i förslaget till tvångsmedelslag samt lagrådet — som förklarar sig utgå från att befogenhet som avses i 8 § lagen om vissa tvångsmedel i brottmål icke komme att anförtros åt annan än befattningshavare i chefsställning — lämnat ändringsförslaget utan anmärkning, har departementschefen uttalat, att vad lagrådet sålunda framhållit i fråga om befogenhet enligt 8 § i 1933 års tvångsmedelslag att i visst fall förlänga tiden för beslag tydligen borde iakttagas i händelse Kungl. Maj:t funne anledning att åt annan myndighet än de ordinarie åklagar- och polismyndigheterna uppdraga rätt att meddela förordnande jämlikt den nu föreslagna särskilda tvångsmedelslagen.

Utskottet.

Den förevarande propositionen avser dels ändring av straffbestämmelserna rörande spioneri och dels införande av särskilda tvångsmedel vid undersökningar angående spioneribrott m. m.

I likhet med departementschefen har utskottet funnit angeläget att kompletteringar göras i de i allmänna strafflagen och strafflagen för krigs-

makten upptagna stadgandena om spioneri. Utskottet har emellertid ansett viss skärpning av den i 8 kap. 21 a § strafflagen föreslagna straffbestämmelsen böra vidtagas, på sätt framgår av den här nedan intagna av utskottet förordade lagtexten.

Vid sin behandling av propositionen har utskottet uppmärksammat att de i 8 kap. strafflagen upptagna bestämmelserna icke äro anpassade efter de nutida förhållandena. Utskottet föreslår därför att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam översyn av dessa bestämmelser.

Beträffande den föreslagna lagen om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen har utskottet — som i samband med förevarande proposition jämväl till behandling förehaft Kungl. Maj:ts proposition nr 16 med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m., den s. k. krigshandelslagen, varöver utskottet samtidigt härmed avgiver utlåtande, nr 10 — funnit den särskilda tvångsmedelslagen böra göras tillämplig jämväl vid undersökningar rörande vissa brott enligt nämnda krigshandelslag. Härför erfordras viss jämkning i 1 § av den särskilda tvångsmedelslagen ävensom i rubriken till samma lag. Därjämte bör i straffbestämmelsen i 4 § krigshandelslagen upptagas även straffarbete, på sätt framgår av vad utskottet i utlåtandet nr 10 förordar. Vad angår bestämmelserna i övrigt i den nu föreslagna lagen om särskilda tvångsmedel torde, i fråga om själva förfarandet, anknytningen till 1933 års lag om vissa tvångsmedel i brottmål kunna medföra vissa svårigheter. I viss utsträckning synas dessa dock kunna avlägsnas i administrativ ordning med stöd av 5 § i lagförslaget. Utskottet förutsätter att, i den mån det är möjligt, så kommer att ske. Skulle lagen visa sig icke erhålla erforderlig verkan, lärer Kungl. Maj:t icke underlåta att underställa riksdagen förslag till nya lagbestämmelser.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition, nr 3, framlagda lagförslagen, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) L a g om ändring i 8 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 21 a § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma kapitel skall efter nämnda paragraf upptagas en ny paragraf, betecknad 21 b §, av den lydelse nedan sägs:

¹ Angående 8 kap. 21 a §, se SFS 1936:327.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

8 KAP.

21 a §.

Den, som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, straffes, där han bort inse faran, *högst med straffarbete i två år*, såframt ej gärningen förut i detta kapitel är belagd med svårare straff. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må straffet höjas till straffarbete i högst fyra år.

Den, som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, straffes, där han bort inse faran, *med fängelse eller straffarbete i högst två år*, såframt ej gärningen förut i detta kapitel är belagd med svårare straff. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må straffet höjas till straffarbete i högst fyra år.

21 b §.

Den, som åtager sig att gå främmande makt tillhanda genom förfarande, som i 18 eller 20 § angives, eller söker förmå annan därtill, straffes högst med straffarbete i två år, såframt ej gärningen förut i detta kapitel är belagd med svårare straff. I fråga om den, som åtager sig att gå främmande makt tillhanda genom förfarande, som i 21 a § avses, eller söker förmå annan därtill, vare lag samma, där han bort inse att fara, som omförmäles i sistnämnda §, kunnat uppkomma av förfarandet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2) L a g

om ändrad lydelse av 127 § strafflagen för krigsmakten.

Häri genom förordnas, att 127 § strafflagen för krigsmakten¹ skall erhålla följande ändrade lydelse:

Där någon för obehörig uppenbarar sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hemliga hållas,

¹ Senaste lydelse, se beträffande första stycket SFS 1936: 329 och beträffande andra stycket SFS 1916: 182.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

eller obehörigen sätter sig i besittning av hemlighet varom nu är sagt, eller, i syfte att gå främmande makt tillhanda, anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, då skall vid straffets bestämmande efter allmän lag brottet anses vara begånget under försvårande omständigheter.

Vad i 1 mom. är stadgat gälle ock, om någon gör försök till brott, som där sägs, och försöket är i allmän lag med straff belagt; så ock där någon åtager sig att gå främmande makt tillhanda på sätt i denna § angives eller söker förmå annan därtill.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

3) L a g

om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen.

3) L a g

om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen *m. m.*

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid utredning rörande brott, som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen och varå kan följa straffarbete, må, i den ordning i denna lag sägs, förutom de tvångsmedel som eljest äro medgivna, nedan angivna tvångsmedel användas.

1 §.

Vid utredning rörande brott, som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen *eller lagen angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.* och varå kan följa straffarbete, må, i den ordning i denna lag sägs, förutom de tvångsmedel som eljest äro medgivna, nedan angivna tvångsmedel användas.

2 §.

Är anledning antaga, att till post- eller telegrafanstalt skall inkomma försändelse, som enligt 2 § lagen om vissa tvångsmedel i brottmål är av beskaffenhet att vara underkastad beslag, må förordnande meddelas, att försändelsen, när den inkommer, skall kvarhållas till dess frågan om beslag blivit avgjord. Sådant förordnande skall meddelas att gälla viss tid, högst en månad, från den dag då förordnandet delgavs anstaltens föreståndare. När försändelse på grund av förordnandet kvarhållits, skall föreståndaren utan dröjsmål göra anmälan hos den som meddelat förordnandet eller av denne ut-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

sedd befattningshavare; och skall därefter omedelbart prövning ske av frågan, om beslag skall äga rum.

3 §.

Finnes det vara av synnerlig vikt för utredningen, att åklagaren eller annan befattningshavare, som leder undersökningen rörande det brott varom fråga är, erhåller del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom, må förordnande meddelas om att samtalen skola få avhöras. Förordnande må jämväl avse rätt att från telefonanstalt erhålla uppgift å telefonsamtal, utväxlade eller beställda mellan apparat, som kan antagas hava begagnats eller komma att begagnas av den misstänkte, och annan apparat. Förordnande som här sägs skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag då förordnandet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Uppteckning av telefonsamtal må granskas allenast av åklagaren eller annan undersökningsledare, som ovan i denna paragraf sägs, ävensom av domstol i mål, som där handlägges; dock må jämväl sakkunnig eller annan, som anlitas för utredningen angående brottet eller eljest därvid höres, efter anvisningar av myndighet som nyss sagts granska uppteckningen.

4 §.

Förordnande enligt denna lag må meddelas av Konungens befallningshavande, landsfogde eller polismästare samt i Stockholm därjämte av förste stadsfiskalen eller den polisintendent, som är chef för kriminalavdelningen. Samma rätt have ock, såvitt angår förordnande jämlikt 2 §, domstol i mål, som där handlägges.

Konungen äger uppdraga åt annan med befattningshavare som i första stycket sägs jämställd befattningshavare att meddela förordnande enligt denna lag samt att vid utredning som avses i 1 § utöva befogenhet varom förmäles i lagen om vissa tvångsmedel i brottmål.

Har annan myndighet än domstol meddelat förordnande enligt denna lag, skall den som meddelat förordnandet därom omedelbart underrätta justitiekanslern. Finner justitiekanslern, att den åtgärd förordnandet avser icke bör äga rum, må han upphäva förordnandet.

5 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1941.

B) att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte så snart ske kan föranstalta om översyn av bestämmelserna i 8 kap. strafflagen samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kan föranledas.

Stockholm den 6 oktober 1939.

På andra särskilda utskottets vägnar:

S. LINNÉR.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Linnér, Heiding, Norman, Sederholm, Gärde**, *Karl Johan Olsson, Löfvander, Ewerlöf, Sven Larsson, Dahlström, Sten* och *Herman Ericsson*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist**, *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Ryberg, Olovson* i Västerås och *K. A. Westman*, fru *Gustafson*, herrar *Gezelius, Jacobson* och *Lindahl* samt fröken *Andersson**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Linnér*, vilken anfört:

»På sätt lagrådet anfört torde 21 a § i 8 kap. strafflagen och 127 § strafflagen för krigsmakten hava erhållit en alltför snäv avfattning för att kunna skydda de intressen, som avses i nämnda lagrum. I brottsbeskrivningen synes därför böra ingå uttrycket 'eller eljest kan lända riket till men'.

På grund härav hemställer jag,
att riksdagen måtte besluta,

1) att 8 kap. 21 a § strafflagen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Den, som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt *eller eljest kan lända riket till men*, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, straffes, där han bort inse faran, *med fängelse eller straffarbete i högst två år*, såframt ej gärningen förut i detta kapitel är belagd med svårare straff. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må straffet höjas till straffarbete i högst fyra år.

2) att 127 § strafflagen för krigsmakten måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Där någon för obehörig uppenbarar sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främ-

mande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hemliga hållas, eller obehörigen sätter sig i besittning av hemlighet varom nu är sagt, eller, i syfte att gå främmande makt tillhanda, anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt *eller eljest kan lända riket till men*, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, då skall vid straffets bestämmande efter allmän lag brottet anses vara begånget under försvårande omständigheter.

Vad i 1 mom. är stadgat gälle ock, om någon gör försök till brott, som där sägs, och försöket är i allmän lag med straff belagt; så ock där någon åtager sig att gå främmande makt tillhanda på sätt i denna § angives eller söker förmå annan därtill.»
